

Lesplan Karel ende Elegast

Les I Karel, Elegast en het Leenstelsel

In de eerste les staat het literair-historische doel centraal. De kinderen duiken aan de hand van enkele tekstfragmenten de Middeleeuwse wereld in.

Groep	7/8
Doelstelling	<p>De kinderen maken kennis met een Middelnederlands tekstfragment en ervaren hoe verschillend deze klinkt vergeleken met modern Nederlands.</p> <p>De kinderen leren over het feodale stelsel. Zij gebruiken de termen leenheer, leenman, leen, trouw, hofdag, raad en daad.</p> <p>De kinderen zien in dat het thema trouw en de verhouding leenman-leenheer een prominent thema is in <i>Karel ende Elegast</i>.</p>
Inhoud	<p>De tekst staat centraal. Het gaat om een gedicht in 1400 rijmende verzen (regels).</p> <p>In het kort gaat het verhaal als volgt:</p> <p><i>Op de avond voor de hofdag, een belangrijk, regelmatig terugkerend evenement waarop keizer Karel de Grote zijn belangrijkste ridders bij elkaar roept om zijn beleid kenbaar te maken, recht te spreken en eventueel tot de oorlog op te roepen, wordt de vorst tijdens zijn slaap drie keer bezocht door een engel die hem op het hart drukt uit stelen te gaan. Hoewel hij alles heeft wat zijn hartje begeert volgt Karel het advies op en trekt er op uit. Gekleed als niet te herkennen ridder onder de naam Adelbrecht treft Karel in het bos Elegast, een onlangs door hem, ten onrechte, verbannen leenman. Samen besluiten ze Eggeric, Karels zwager, te bestelen. Eenmaal in het huis van Eggeric en de zus van de koning, vangt Elegast een gesprek tussen de echtgenoten op en komt hij aan de weet dat Eggeric en een aantal handlangers een complot op het leven van Karel hebben beraamd. Elegast vertelt alles aan Adelbrecht/Karel die hem aanraadt naar de hofdag te komen. Adelbrecht belooft de keizer in te lichten die zal inzien dat niet Elegast, maar Eggeric de kwade genius is. Op de hofdag komt het complot aan het licht en wordt een spectaculair tweegevecht tussen Elegast en Eggeric in het voordeel van de eerste beslecht. Eggeric sterft en Elegast mag de zus van Karel trouwen.</i> (Slings 1997; Duinhoven 1998; Van Oostrom, 2006).</p> <p>Het leenstelsel</p> <p>Ook voor de bespreking van het leenstelsel wordt plek ingeruimd. Aan de top stond God, die de mens (in eerste instantie de vorst) beleende met de aarde. De vorst was dus leenman van het Opperwezen. Op zijn beurt kon de vorst land in leen geven aan onder hem geplaatsten. Zo was hij leenman en leenheer tegelijk. Een en ander werd geschraagd door de plechtige belofte van wederzijdse trouw: de leenheer beloofde land en bescherming, de leenman stelde daar raad (rechtspraak) en daad (bijstaan in oorlogstijd) tegenover. Deze verbintenis kon opgezegd worden als een van beide partijen zich niet aan de voorwaarden hield.</p>

	<p>Een land kon in leen gegeven worden. Maar ook een functie of een tolheffing kon als leen geschonken en teruggevorderd worden. (Blockmans & Hoppenbrouwers, 2008; Slings 1997).</p> <p>De volgende begrippen passeren de revue:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Leenstelsel - Leenman - Leenheer - Trouw - Hofdag - Raad en daad
Lesverloop in het kort	<p>1. Inleiding met tekstfragment en verhaalsynopsis</p> <p>2. Kern met tekstfragment en kennisoverdracht met het leenstelsel als onderwerp</p> <p>3. Afsluiting met tekstfragment en evaluatie: 'Zoek iemand die...' (Kagan, 2020)</p>
Tijdsduur	55 minuten
Bronnen	<p>Blockmans, W. en P. Hoppenbrouwers (2008). <i>Eeuwen des Onderscheids. Een geschiedenis van Middeleeuws Europa</i>. Bert Bakker</p> <p>Duinhoven, A.M., (ed.) (1998). <i>Karel ende Elegast</i> Standaard Uitgeverij. Geraadpleegd op 29 maart via file:///C:/Users/p.helm/Downloads/kar001kare01_01.pdf</p> <p>Kagan, S. (2020) <i>Coöperatieve werkvormen</i>. Bazalt</p> <p>Slings, H. (1997) <i>Tekst in Context. Karel en Elegast</i>. Amsterdam University Press</p>

Tijd	Lesfase		Leerkracht	Kinderen	Materialen
15	Introductie	<p>1. Fragment Middelnederlands voorlezen</p> <p>2. Verhaal</p>	<p>1. Leest een fragment uit Karel ende Elegast voor in het Middelnederlands <i>Praat met de kinderen over hoe vreemd het klinkt en waar het fragment over gaat. Leg uit wat het lesdoel is.</i></p> <p>2. Vertelt het verhaal van <i>Karel ende Elegast</i></p>	<p>1. Luisteren en maken kennis met het Middelnederlands</p> <p>2. Luisteren naar het verhaal</p>	<p>Fragment Karel ende Elegast: Proloog vv. 1-14</p>
20	Kern	<p>1. Fragment voorlezen</p> <p>2. Instructie over (literair) historische context</p>	<p>1. Fragment om leenstelsel te illustreren, <i>Vraag waar het fragment over gaat. Ga er nog niet al te diep op in.</i></p> <p>2. Leerkracht legt uit: 3 standen; feodale stelsel en het belang van trouw (via Werkvorm Luister goed! (Kagan, 2020) Zie bijlage I</p>	<p>1. Hofdag</p> <p>2. Luisteren en maken daarna in tweetallen aantekeningen op wisbord.</p>	<p>1. Fragment Karel ende Elegast vv. 605-629</p> <p>2. Wisbordje; elk tweetal één wisbord.</p>

		3. Leerkracht draagt hetzelfde fragment voor	3. Leerkracht leest fragment voor. <i>Vraag welke kenmerken van het leenstelsel de kinderen herkennen.</i>	3. Luisteren en beantwoorden de vraag	
20	Afsluiting en Evaluatie	1. Terugblik op opgedane kennis 2. 'Zoek iemand die...' 3. Samenvatting	1. Leest voor en wijst op het fenomeen hofdag dat ook in een andere Middeleeuwse roman aan de orde komt. <i>Wat is de overeenkomst tussen de proloog (het begin) van Karel ende Elegast en het Walewein fragment?</i> 2. Leerkracht legt uit. 3. Leerkracht vat samen. <i>Vraag wat de kinderen geleerd over het leenstelsel? Kunnen ze de kernbegrippen noemen?</i>	1. Luisteren en bemerken dat Elegast trouw blijft. 2. Leerlingen lopen rond en proberen vragen op hun werkblad te laten beantwoorden. 3. Leerlingen luisteren en kunnen eventueel vragen stellen	1. Fragment Walewein vv.33-42 2. Werkblad 'Zoek iemand die...' (zie bijlage II) 3. N.v.t.

Les II Karel en Mark

In de tweede les gaat het om wereldoriëntatie: de kinderen vergelijken de wereld van vroeger met die van nu. Van belang is dat ze hun eigen wereld beter begrijpen door in te zien hoe anders deze er vroeger uitzag.

Groep	7/8
Doelstelling	De kinderen maken kennis met een Middelnederlands tekstfragment en ervaren hoe verschillend dit klinkt vergeleken met modern Nederlands. De kinderen vergelijken het feodale stelsel met enkele elementen van het huidige democratische bestel.
Inhoud	In les 1 hebben de kinderen kennis gemaakt met het leenstelsel. De volgende begrippen stonden centraal: <ul style="list-style-type: none"> - Leenstelsel - Leenman - Leenheer - Trouw - Hofdag - Raad en daad In deze les krijgen ze inzicht in hoe Nederland tegenwoordig bestuurd wordt. Op de volgende begrippen wordt scherp gesteld. Kernwoorden zijn: <ul style="list-style-type: none"> - Democratie - Grondwet - Verkiezingen - Vertegenwoordigen - Burgers Het Canonvenster 'De Grondwet' dient zich aan als venster dat de inhoud biedt voor de les. In 1848 is namelijk bij wet vastgelegd dat de ministers verantwoording af moesten leggen aan de Tweede Kamer (en niet meer aan de koning). Leden van de Tweede Kamer werden in verkiezingen gekozen door burgers via het censuskiesrecht (om te mogen kiezen moest je belasting betalen). Zij vertegenwoordigen de burgers. Dat burgers bepalen wie in het parlement zitting mogen nemen noemt je democratie. (Commissie Herijking Canon van Nederland, 2019; Van der Kooij & De Groot-Reuvekamp, 2019)
Lesverloop in het kort	1. Fragment Karel ende Elegast en voorkennis over het leenstelsel 2. Uitleg democratie en vergelijking met het leenstelsel 3. Wat hebben we geleerd? (Binnenkring-Buitenkring)
Tijdsduur	55 minuten
Bronnen	Blockmans, W. en P. Hoppenbrouwers (2008). <i>Eeuwen des Onderscheids. Een geschiedenis van Middeleeuws Europa</i> . Bert Bakker Amsterdam Commissie Herijking Canon van Nederland (2019) <i>De Canon van Nederland</i> . Amsterdam University Press Duinhoven, A.M., (ed.) (1998). <i>Karel ende Elegast</i> Standaard Uitgeverij. Geraadpleegd op 29 maart via file:///C:/Users/p.helm/Downloads/kar001kare01_01.pdf Kagan, S. (2020) <i>Coöperatieve werkvormen</i> . Bazalt

	<p>Slings, H. (1997) <i>Tekst in Context. Karel en Elegast</i>. Amsterdam University Press</p> <p>Van der Kooij, C. en M. de Groot-Reuvenkamp (2020) <i>Geschiedenis & Samenleving. Kennisbasis inhoud en didactiek</i>: Noordhoff</p>
--	--

Tijd	Lesfase		Leerkracht	Kinderen	Materialen
15	Introductie	<p>1. Fragment Middelnederlands voorlezen</p> <p>2. Voorkennis ophalen</p>	<p>1. Leest een fragment uit Karel ende Elegast voor in het Middelnederlands <i>Wat zou Mark Rutte doen als hij een complot vermoedde?</i> <i>Leg uit dat de kinderen het verleden (leenstelsel) vergelijken met het heden (democratie).</i></p> <p>2. Wat weten de kinderen van het leenstelsel? <i>Zorg dat de kernbegrippen uit les 1 nog eens besproken worden.</i></p>	<p>1. Luisteren en maken kennis met het Middelnederlands</p> <p>2. Ze denken na over wat ze weten van het leenstelsel.</p>	Fragment Karel ende Elegast: Vv 1071-1100
30	Kern	<p>1. Instructie</p> <p>2. Vergelijking van het leenstelsel met het democratisch bestel</p>	<p>1. Leerkracht legt uit: over het democratisch bestel <i>Aan de hand van de volgende begrippen: democratie, grondwet, verkiezingen, vertegenwoordigen, burgers. De kinderen bekijken het filmpje met de volgende kijkvraag: Wat is er anders dan in de tijd van Karel ende Elegast?</i></p> <p>2. Leerkracht bespreekt en legt het Venndiagram uit. <i>Wijs de kinderen op de besproken kernbegrippen.</i></p>	<p>1. Luisteren en maken aantekeningen</p> <p>2. Eerst zelf (5 minuten); dan Venndiagram vergelijken met buurman en aanpassen (3 minuten); dan centrale nabespreking (5 minuten)</p>	<p>Wisbordje en filmpje Canon van Nederland; De grondwet, Canonclip groep 7/8</p> <p>Venndiagram (bijlage III)</p>
10	Afsluiting en Evaluatie	1. Wat hebben de kinderen geleerd? Binnenkring- Buitenkring (Kagan 2020)	1. De leerkracht legt de werkvorm uit. En stelt de volgende vragen: <i>Binnenkring: Noem overeenkomsten tussen het leenstelsel en de democratie.</i>	1. De kinderen vertellen over het leenstelsel (Binnenkring) en over de democratie (Buitenkring)	n.v.t.

		2. Slotfragment Karel ende Elegast	<p><i>Buitenkring: Noem verschillen.</i></p> <p>2. Leerkracht leest voor <i>Vraag aan de kinderen welke manier van besturen zij het beste vinden en waarom zij dat vinden. Vertel de kinderen dat de volgende les over vriendschap en trouw gaat.</i></p>	2. Leerlingen luisteren	Fragment Karel ende Elegast vv. 1151-1180
--	--	---------------------------------------	---	-------------------------	---

Voorbeeldles: Les III **Hoe belangrijk is jouw vriendschap?**

In deze les wordt de persoonsvormende invalshoek gekozen. De kinderen denken na over de motieven van Elegast en de trouw die hij ondanks alles zijn leenheer betoont.

Groep	7/8
Doelstelling	De kinderen maken kennis met een Middelnederlands tekstfragment en ervaren hoe verschillend dit klinkt vergeleken met modern Nederlands. De kinderen denken na over hoe ver trouw reikt in een vriendschap en komen tot enkele groepsinzichten rondom dit thema.
Inhoud	In deze les wordt het verhaal van Karel ende Elegast benut als startpunt voor een gesprek over vriendschap en trouw en hoe ver deze reiken. Help je een vriend altijd? Ook als het tegen jouw belangen indruist? Ben je bereid om te liegen voor een vriend? Of te stelen?
Lesverloop in het kort	1.Fragment Karel ende Elegast waarin trouw aan bod komt. 2.Groepsgesprek over vriendschap en trouw 3.Wat kunnen we gezamenlijk concluderen over vriendschap en trouw?
Tijdsduur	45 minuten
Bronnen	Duinhoven, A.M., (ed.) (1998). <i>Karel ende Elegast</i> Standaard Uitgeverij. Geraadpleegd op 29 maart via file:///C:/Users/p.helm/Downloads/kar001kare01_01.pdf Kagan, S. (2020) <i>Coöperatieve werkvormen</i> . Bazalt Slings, H. (1997) <i>Tekst in Context. Karel en Elegast</i> . Amsterdam University Press

Tijd	Lesfase		Leerkracht	Kinderen	Materialen
15	Introductie	Fragment Middelnederlands voorlezen	Leest een fragment uit Karel ende Elegast voor in het Middelnederlands. <i>Elegast blijft Karel trouw, ook als Adelbrecht hem op de proef stelt. Wat vind je daarvan? Wat zou jij doen? Vandaag denken we daarover na.</i>	Luisteren en maken andermaal kennis met het Middelnederlands	Fragment Karel ende Elegast: vv. 958-1014
20	Kern	Instructie Placemat Opdracht (coöperatief) Denk-Schrijf-Rondpraat (Kagan, 2020) (zie toelichting bijlage IV)	Leerkracht legt uit hoe een placemat werkt. <i>Beantwoord de volgende vraag: Hoe ver ga je voor een vriend/vriendin?</i>	Werken in viertallen. Luisteren, schrijven op hun gedeelte van de placemat en delen hun teksten. Vervolgens noteren ze in het middenvak het antwoord op de vraag. Dat wordt centraal nabesproken.	Placemat op A3 formaat (zie bijlage IV)

10	Afsluiting en Evaluatie	<p>1.Antwoord op de vraag Tot hoever reikt trouw? Hoe trouw was Elegast?</p> <p>2.Slotfragment Karel ende Elegast</p>	<p>1.Antwoord, terugblik en slotfragment. <i>Wie kan ons groepsantwoord op de vraag Hoe ver ga jij voor een vriend/vriendin geven? Is je mening veranderd of juist hetzelfde gebleven?</i></p> <p>2.Leerkracht leest voor</p>	<p>1.Groepsgesprek</p> <p>2.Leerlingen luisteren</p>	<p>Nvt</p> <p>2.Fragment Karel ende Elegast vv. 1403-1414</p>
----	-------------------------	---	---	--	---

Bijlage I

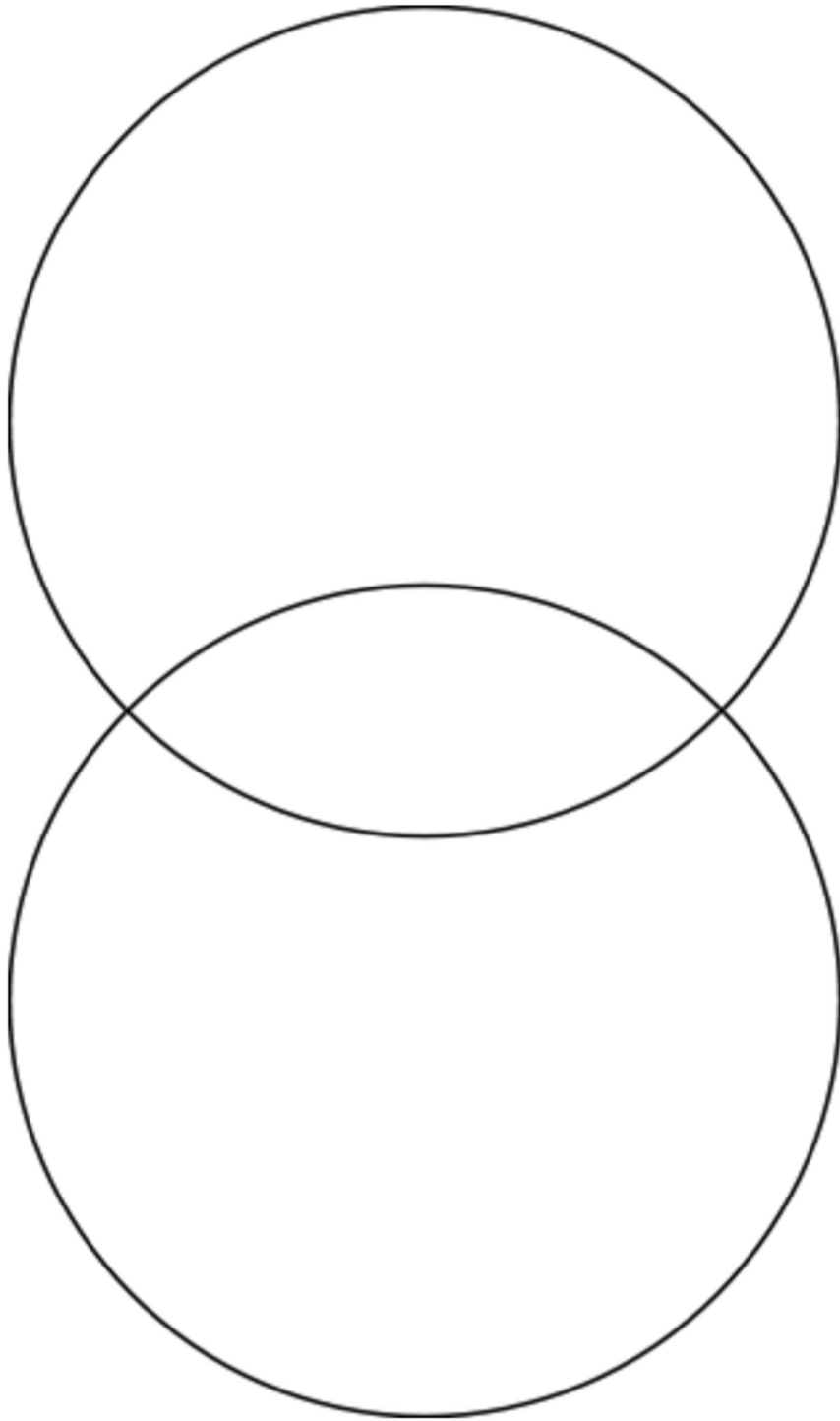
De werkvorm 'Luister Goed!' (Kagan, 2020) in het kort:

1. De leraar geeft instructie over het leenstelsel met aandacht voor de volgende begrippen: leenstelsel, leenman, leenheer, trouw, raad en daad. Deze instructie duurt niet langer dan 5 minuten. De kinderen luisteren en maken geen aantekeningen;
2. Dan stopt de instructie en schrijven de kinderen in tweetallen kernwoorden op die ze onthouden hebben. Een kind van het tweetal schrijft een kernwoord op, dan gaat het wisselend naar de ander die ook een kernwoord noteert. Dit duurt drie minuten. Het is van belang dat beide kinderen om beurten schrijven. Als de een het niet weet, mag de ander wel helpen.
3. De leraar herhaalt de belangrijkste punten uit de instructie.
4. De kinderen geven elkaar complimenten.
5. Indien nodig kan de instructie vervolgd worden.

'Zoek iemand die...'

... weet wat het leenstelsel inhoudt.	... weet wat een leenheer is.	... weet wat een leenman is.	... weet wat God met het leenstelsel te maken heeft.
... wat van een leenheer verwacht wordt.	... weet wat van een leenman verwacht wordt.	... wat een hofdag is.	... wat raad en daad betekent.
... weet waarom Karel de Grote uit stelen moest.	... weet wie Elegast is.	... weet waarom Elegast zijn leenheer niet in de steek wil laten.	... weet wat in leen gegeven kan worden.

Venndiagram bij les III **Karel en Mark**

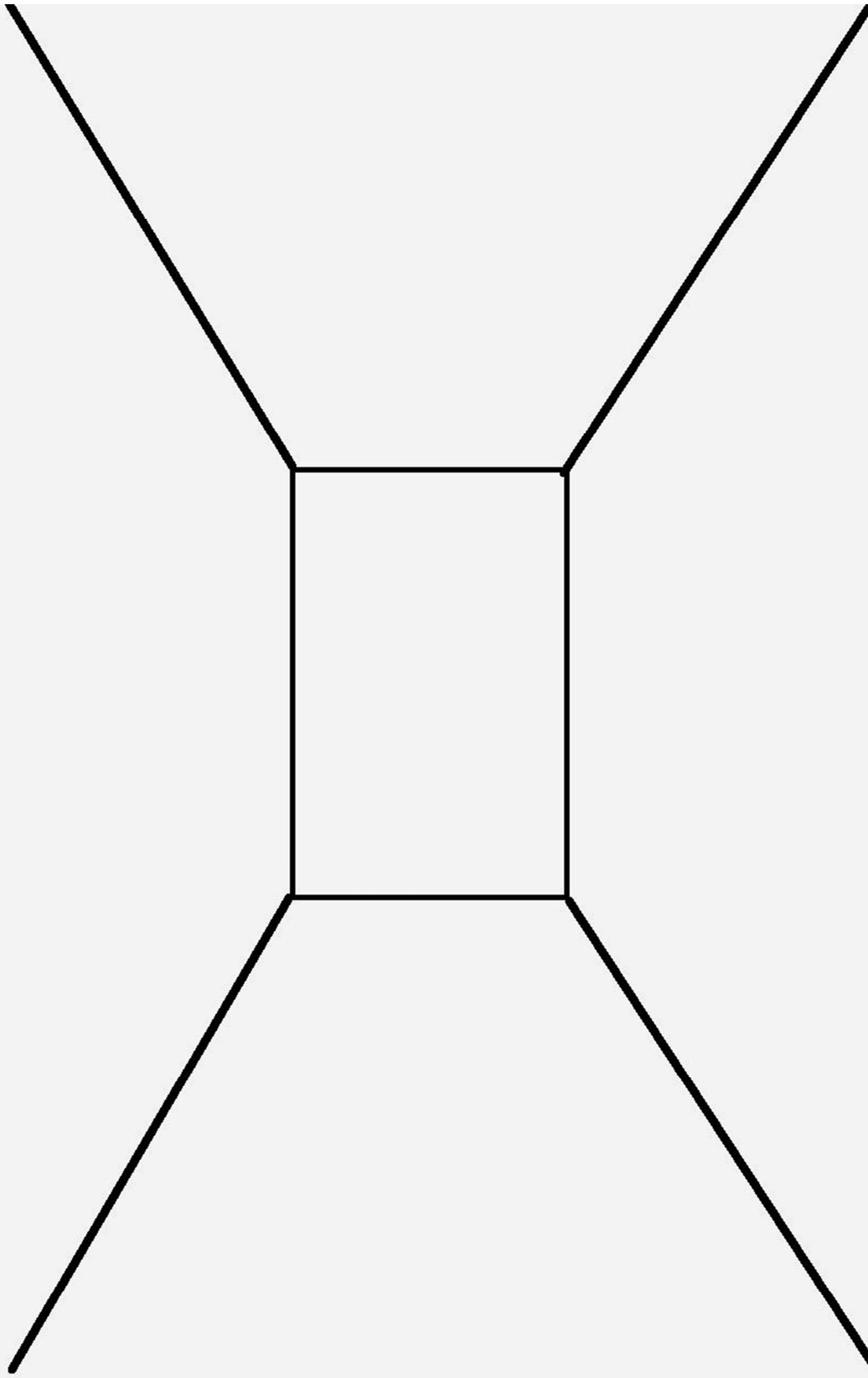

Leenstelsel en Democratie

Toelichting Venndiagram

De kinderen plaatsen waarschijnlijk leenheer, leenman, raad en daad en bij het leenstelsel. Hofdag zou in het midden kunnen staan, vanwege de overeenkomst met Prinsjesdag, al betreft het niet helemaal hetzelfde fenomeen. Burgers, vertegenwoordiging, verkiezingen, Grondwet, democratie plaatsen zij vermoedelijk in de rechter crikel. Beide zijn manieren van besturen, kinderen zouden kunnen inzien dat dat een term is die in het midden geschreven kan worden.

Bijlage IV bij les 3 **Hoe belangrijk is jouw vriendschap?**

Hoe ver ga je voor een
vriend/vriendin?

Toelichting **Denk-Schrijf-Rondpraat (Placemat)**

1. De leraar stelt de vraag waarover de kinderen nadenken (Denk). In dit geval: 'Hoe ver ga je voor een vriend/vriendin?'
2. Elk groepslid krijgt een vak van de placemat toegewezen om hun antwoord op te schrijven (Schrijf).
3. Daarna wisselen de kinderen hun antwoorden uit en formuleren ze hun gemeenschappelijke ideeën over hoe ver zij gaan voor een vriend/vriendin.
4. De leerkracht bespreekt centraal na en formuleert een klasantwoord op de vraag.